

KIBRIS KURT BABA/KUTUP BABA YATIRI VE ANADOLU TÜRK HALK İNANMALARINDA YENİ BULGULAR

Cypriot Wolf Dad / Dad Pole Entombed Saint and New Findings of Anatolian Folk Beliefs

Yaşar KALAFAT

Özet: İnceleme metninde Kıbrıs'ta yatmakta olan Kurt Baba/Kutup Baba yatırı halk inanmaları bakımından ele alınmış, şahsın dönemi ve mezarının fizikî konumuna dair bilgi verilerek, kısa bir tanımlama yapıldıktan sonra; halk inanmalarında kurt kültüne dair bazı açıklamalar yapılarak inceleme konusu olan Kurt Baba/Kutup Baba ile bu bulguların karşılaştırılmalarına geçilmiştir. Böylece tasavvufta yer alan kutup ve mitolojik boyutu da bulunan atalar kültürünün bir uzantısı durumunda olan baba kültü üzerinde, yerel bulgulardan hareketle durulmuştur.

Sonuç olarak Kurt Baba/Kutup Baba etrafında Kıbrıs'ta oluşmuş halk inanmalarının Türk kültür coğrafyasının sair yerlerinde yaşamakta olan aynı konulu inançlarla farklılık içermediği kanaatine varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kudret helvası, kurt payı, Kurt Baba/Kutup Baba, Kurt Boğan, Kuduz Ocağı

Abstract: In the research paper, the Cypriot Kurt/Kutup Baba entombed saint was analyzed in terms of folk beliefs. After a short description providing the physical location of the tomb and giving some explanations about wolf culture in folk belief, a comparison of these findings and Kurt/Kutup Baba is made. In this way, Baba culture is analyzed in the light of local findings as an extension of the culture of Kutup in Sufism and culture of ancestors which has a mythological dimension. As a result, it was concluded that folk beliefs about Kurt/Kutup Baba in Cyprus doesn't differ from similar beliefs on the same topic in several Turkish culture geographies.

Key words: Manna, share of wolf, Wolf Dad / Dad Pole, Kurt Boğan, Kuduz Ocağı

*“Dağlarda tek tek ateşler yanıyordu.
Ve yıldızlar öyle ışıltılı, öyle ferahtılar ki
Sayak kalpaklı adam,
Nasıl ve ne zaman geleceğini bilmeden,
Güzel, rahat günlere inanıyordu
Ve gülen bıyıklarıyla duruyordu ki mavzerinin yanında,
Birden bire beş adım sağında O’nu gördü.
Paşalar O’nun arkasındaydılar.
O, saati sordu.
Paşalar “Üç” dediler.
Sarışın bir kurda benziyordu.
Ve mavi gözleri çakmak çakmaktı.
Yürüdü uçurumun kenarına kadar,
Eğildi durdu.
Bıraksalar,
İnce uzun bacakları üzerinde yaylanarak,
Ve karanlıkta akan bir yıldız gibi kayarak,
Kocatepe’den Afyon Ovası’na atlayacaktı”.*
N. H.Ran

Giriş

Türk kültür coğrafyasında kurt içerikli çalışmalar sürdükçe, kurtun farklı özellikleri ile ilgili derlenen bilgiler de artmakta ve böylece kurt kültüründeki verileri daha sağlıklı anlamlandırmak da mümkün olabilmektedir. Bu konuda alandan derlenen bilgiler ve takip edilebilen ilgili edebiyatla, her yeni dönemde bu konuda mitolojik katmanları biraz daha derinleştirmek, Türk kültür coğrafyası kesimleri arasında, kurt içerikli inanç ortamlıklarının yeni zenginliklerine şahit olmak mümkün olmaktadır.

Bu çalışmamızda Anadolu Türk kültür tarihinin Kayaniler gibi oldukça eski dönemlerinde kurtla ilgili inançlar, bir kısmı müzeler ve bir kısmı hala tarihi eserler üzerinde bulunan Kurt simgeler, bu simgelerin el sanatlarına yansımaları, halk tasavvurundaki kurt imacının sözlü kültür verileriyle netleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu gibi hususlardan hareketle Kıbrıs’ta yatmakta olan Kurt Baba/Kutup Baba üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ata kültüründen hareketle Kurt Baba/Kutup Baba’nın konumu incelenmektedir. Böylece kurt merkezli bir ayıştan yola çıkılarak Kıbrıs Türk halk kültürünün bazı kodlar ve kültürlerden hareketle Türk kültür coğrafyasındaki yerine vurgu yapılmaktadır.

Metin

Anadolu Türk tarihindeki ilk kurt tespiti onların Türklükleri nispetinde Kayanilerle ilgili olmalı. Bu teşhis Anadolu Türklüğü için kurt bağlantılı yeni tarihî bilgiler edinilinceye kadar geçerli olabilir. Bize göre Kurt'un Türk kültür tarihine girişi Türk kozmogonisinin konusudur. "Türk soyluların millet simgesi olan Kurt her dönemde kullanılmıştır. Bu simgenin en eski kullanımını Kayâni veya Med İmparatorluğunun kuruluş yıllarına kadar götürmek mümkün olmaktadır. İlk Kayanî Kralı kabul edilen Key Kubatd'ın bu lakap veya isminin anlamı Kurt demektir Ayrıca Türk soylulara mahsus ay ve yıldız sembelleri Beyaz Piramitlerde de vardır." teşhisi Anadolu Türk kültür tarihi bakımından ilginç olmalı. Kil tablet üzerine nakşedilmiş British Museum'da bulunan tarihi tablonun altında "Kurt ile bir Turanı" açıklaması bulunmaktadır.¹

Biz böyle bir tabloyu Proto Bulgar Türk coğrafyasında kaya üstü resimlerden resmetmiştik.² Çıldır-Ardahan Kurtkale'de taş üzerine işlenmiş kurt silüyeti vardır.³ Kars dokumaları üzerinde kurt başı motifi ile birlikte Oğuz damgaları vardır.⁴ Bizim arşivimize üzerine kurt resimleri işlenilmiş Kıbrıs yapımı yastıklar vardır.

Orta Anadolu'da Kurt'un kutsal kabul edildiği haller de vardır. Kurda Allah tarafından gökten her öğün bir kuş gönderildiğine inanılır. Yitik evcil hayvanlar bulununcaya kadar kurdun ağzının imam tarafından ilgili dualar okunarak çakı bıçağı kullanılarak bağlanması kayıp hayvanlar çiftliklerine dönünce açılması şeklindeki yaygın uygulama⁵ Orta Anadolu'da da vardır.⁶ Kurtların Allah tarafından kudret helvası ile beslenmesi inancı da bilinmektedir.⁷ Orta Anadolu halk inanmalarında **Kudret Helvası** açlığı giderici, şifa verici ve güçlendirici olarak bilinen özel bir besindir. Bazı yörelerde 7 günde bir özel olarak kurtlar için gökten gönderildiğine inanılır.⁸ Ağır kış şartlarında hayırseverlerin "**kurdun payı**" olarak uygun yerlere yiyecek bırakmaları da aynı inancın bir parçası olmalı. Kurt adının bazı hallerde canavar olarak geçmesinin yanı sıra halk inançlarında kurdun "**kutsal hayvan**" olarak algılanmasının izahı bu ilişkilendirmede aranabilir. Halk tefekküründe tabiat Arzullah'tır. Bu noktada Allah bütün sahipsiz bilinenlerinde sahibidir. Halk

¹ Mehmet Bayraktar, *Bilinmeyen Bir Türk Ulusu Kayaniler*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2012, s. 130

² Mehmet Bayraktar, *Bilinmeyen Bir Türk Ulusu Kayaniler*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2012, s. 130; Yaşar Kalafat, "Bulgaristan'da Türk Halk Folkloru Sempozyumu ve Bulgaristan Gezi Notları", *Prof.Dr.Haluk Karamağaralı Armağanı*, Ankara 2002 s. 153-184.

³ Kaynak kişi:Ali Murat Aktemur, "Çıldır Kaleleri", www.yasarkalafat.info

⁴ Osman Mert, "Kars Dokumaları Üzerinde yer alan Kültürel ve Epiğrafik Ögeler", *Uluslararası Kaşgar'dan Endülüs'e Türk İslam Şehirleri Sempozyumları, Gazi Kars Şehrengizi Bildiri Kitabı*, 29-31 Ekim 2011 s. 285-302.

⁵ Yaşar Kalafat, *Türk Halk İrfanında Kurt*, Ankara, 2008, Berikan, s. 45-55; İsmail Uçakçı, *Orta Anadolu Halk Kültürü*, Ankara Ticaret Odası yayını, Ankara, 2003, s. 99.

⁶ İsmail Uçakçı, a.g.e., s. 99.

⁷ Yaşar Kalafat, "Yozgat Örnekleri İle Anadolu İnanç Coğrafyasında Kurt-Kudret Helvası", *Bozok*, S.8-9, Mayıs 2011, s. 8-13.

⁸ Burhanettin Baykurt, *Ankara Akıncı Ovası Tarihi ve Kültürü*, Ankara, 2003, s. 166.

inanmalarından yola çıkılarak duruma bakılınca kurdun veya bazı kurtların adeta manevî itibar bakımından farklı olabileceği kanaati doğmaktadır. Bazı Allah adamlarının isim veya lakaplarının bu arada Kıbrıs'taki **Kurt Baba**'nın Kurt ismini alıştı bu şekilde açıklanabilir mi?

Kurdun mutlak olana yakarışında özel dili ulumak olmalı⁹ Kurt, hatta Boz Kurt Hz. Yusuf ile o kuyuda iken uluyarak anlaşabilmektedir.¹⁰ İnsanattan Salur Kazan Dede Korkut Destanı'nda hayvanattan Kurtla konuşurken;

Karanlık akşam olunca günü doğan
Kar ile yağmur yağınca er gibi duran
Kara koç atlar gördüğünde kışnettiren
Kızıl deve gördüğünde bağrıştıran
Akça koyun gördüğünde kuyruk çarpıp kamçılayan
Arkasını vurup berk ağılın ardın söken
(...)
Yurdumun haberini biliyor musun söyle

Karabaşım kurban olsun kurdum sana” demekte başının kurdun karşısında kara olduğunu ve kurda kurban edebileceğini açıklamaktadır.

Kurt'a Türk halk tefekkürü simgesel bir anlam yüklemiştir. Bunu daha ziyade doğal olarak sözlü kültür verilerinden hareketle tanımlayıp, izleyebiliyoruz. Bu simgenin içeriği farklı, Türk toplumlarında ve farklı dönemlerde farklılık göstermekten ziyade, halkın farklı kültür seviye ve zihniyet değişikliği ile izah etmek mümkündür. Kurt, kırsalda canavar olarak bilinse de Anadolu'da da Kıbrıs'ta da “sessizliğin ve atağın sembolüdür.(...) Cesaretin, soğukkanlılığın, kurnazlığın, düşmanın zayıf tarafını bilmenin, haberleşmenin, sabrın ve ihtiyatın sembolüdür.¹¹ Börü, kurt bahadırın müspet sıfatlarından birisidir.¹² Kurdun bu özelliğini, onun yer aldığı bütün Türk destanlarında görmek mümkündür.

Alpamiş Destanı'nda kurdu kurt-totem bağlantısı bakımından etimolojik olarak inceleyen bir çalışmada ise, “Alpamiş Destanındaki '**Baysun**' kelimesi eski Türk kavimlerinden biri olan Usun mitolojisi vasıtasıyla kurt yavrusu Aşına ile efsanesine dayanır. Etimolojik açıdan bu kelimenin tarihini şöyle açıklayabiliriz 'Aşına-Usun-(bay) Usun-Bayan', Özbek halkının terkiibini oluşturan Uysunlar da Usun kabilesinin evlatlarıdır ve köken itibarıyla kurt hakkındaki totemistik mitin müellifleri

⁹ Yaşar Kalafat, *Türk Halk İrfanında Kurt*, Berikan, Ankara, 2008, s. 113–129.

¹⁰ Coşkun Mutlu, *Yusuf İle Zileyha (Sen Ettin Aklımı Zail)*, Ankara, 2012 s. 131–136.

¹¹ İbrahim Kafesoğlu, *Eski Türk Dini*, Ankara, 1980.

¹² Mehmet Çeribaş, “Kırgız Türklerinin Destancılık Geleneği ve Er Soltanay Destanı”, *Türk Edebiyat Araştırmaları*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Ankara, 2011.

olan aşına kabilesiyle akrabadırlar.” denilmektedir.¹³ Kurdun mitolojik boyutuna etimolojiden hareketle uzanan bu çalışma, çalışmamızdaki Kurt Baba’nın, ecdat-totem ilişkisine ışık tutacaktır.

Atalar miti ve göç mitleri itibariyle¹⁴ (Kurt Babalara bu arada Kıbrıs’taki **Kurt Baba/Kutup Baba**’ya bakılabilir. Kutup, dinî terminolojide, dinî-manevi otorite hiyerarşisinde, zirvede bir statüdür. Döneminin kutbu olmak, dönemindeki doruktaki kimse olmak demektir. Bu bir anlamda yaşayan yol göstericilerin en yükseği demektir. Kurt Baba, zamanla yükselip kutup statüsü mü edinmiştir. Halk muhayyilesi, yol gösterici anlamındaki her iki kelimeyi birleştirip eş anlamda mı kabul etmiştir? Yoksa kutup ismi, halk söyleminde kurt mu oluvermiştir? Bu soruların cevabını, bizim yüzeysel gözlemimizden sonra, Harid Fedai tarafından ulaşması sağlanan Tuncer Bağışkan’ın ve Mahmut İslamoğlu’nun çalışmalarından öğrenebiliyoruz.

Kurt/Kutup Baba Türbesi, Lefkoşa’da Asmalı ile Kurt Baba Sokaklarının kesiştiği köşede tek mekanlı bir yapıdır. Yakın zamana kadar “**Üçler**” ve “**Kutup Baba**” olarak bilinirdi. Zamanla Kutup Baba halk ağzında Kurt Baba dönüştü ve öyle bilinmeğe başladı. “Türbedeki üç mezarın Lefkoşe’nin Osmanlılar tarafından ele geçirilmesi sırasında sokak savaşlarında burada şehit düşen Bektaşî Şeyhlerinden ‘Kutup Baba’ ile iki müridine ait olduğuna inanılmaktadır.¹⁵

“Yapının kuzeyindeki kapıdan, demir parmaklıkları bulunan basık kemerli üç pencere ile aydınlanan türbeye girilmektedir. Doğu-batı yönünde uzanan ve üzerleri ahşap sanduka örtülü olan bu mezarlar orijinal özelliklerini yitirmişlerdir. (...) Yakın geçmişimizde türbenin Kurt Baba Sokağı’na bakan pencerelerinin demir parmaklıklarına adak amacıyla yeşil çaput parçaları bağlanmakta ve mum yakılmaktaydı.”¹⁶ Mahmut İslamoğlu’nun Kurt Baba ile ilgili bir tespitine göre, Yatırın kabrine çok yakın bir yerde içki servisi de yapan bir kebabçı vardır. Kurt Baba birkaç defa kebabçının rüyasına girerek kendisini içki servisi yapmaması konusunda uyarır. Bunu fazla önemsemeyen kebabçı geceleri bütün tabaklarının sistemli bir şekilde kırıldıklarını görür ve içki servisi yapmamak için tövbe edip içki satmayı terk eder.¹⁷

Kıbrıs’ta ismi “baba” lı olan tek yatır şüphesin Kutup Baba değildir. **Kara Baba**, onun adını taşıyan Kara Baba Sokağı ve Kara Baba Çeşmesi ve benzerleri de vardır.¹⁸

¹³ Eunkyung Oh; Mamatgul Joreyev, “Alpamış Destanında Baysın Kelimesinden Görünen Kurt Totemi”, *Türkiyat Araştırmaları*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S. 11, Güz 2011, s. 151–157.

¹⁴ F. Sema Barutcu Özönder, “Türkler Ne zaman Bir Millet idi? *Kök Araştırmalar*, Cilt 1, S. 2, Güz 1999, s.65–92; Bülent Bayram “Oğuz Epik Anlatıları ve Çuvaş Alp Hikâyelerinde Kutsal Kurt ve Tepegöz”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Yaz, 2006.

¹⁵ Mustafa Haşim Altan, “Kültür Mirası Eserlerimiz ve Beklentilerimiz”, *Birlik Gazetesi*, 30 Kasım 1988 zikreden Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs’ta Osmanlı Türk Eserleri*, 2005, s. 294–295.

¹⁶ Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs’ta Osmanlı Türk Eserleri*, 2005, s. 294–295.

¹⁷ Mahmut İslamoğlu, *Kıbrıs Türk Kültür ve Sanatı, Araştırma-İnceleme Yazıları Tebliğler*, s. 148, zikreden Tuncer Bağışkan, *Kıbrıs’ta Osmanlı Türk Eserleri*, 2005, s. 294–295.

¹⁸ Hizber Hikmetağalar, *Eski Lefkoşa’da Semtler ve Anılar*, s. 27–35.

Kurt Baba ile ilgili anlatılarda yer alan “rüya motifi”, rüyada uyarılma yöntemi, adak bezi asma ve mum yakma geleneği de keza Türk kültürlü halkların halk inançlarındandır.

Halk inanç muhayyilesi Kurt Baba'lara da manevi hiyerarşide bir sıralama yapmıştır. Sivas'tan yapılmış bir tespitte Cem anında cemaati rahatsız eden kurdu dede saz çalarak gitmeğe ikna eder. Amasya'daki Kurtboğan namıyla bilinen yatır, ziyaretçileri rahatsız eden kurdu mezarından çıkardığı eliyle boğar, Güney Azerbaycan'daki bir özlü söze göre, “Kurttan kurtulduk gulyabaniye tuş olduk” denilmektedir. Halk inançlarında ulu canlar kurt donuna girebilirlerken, farklı örneklerde kurtları uyarabilmektedirler. **Gulyabani** gibi bazı kara iyeler kurttan daha amansız olabilmektedirler. Bu arada “**Kurtboğan**” ismi Doğu Türkistan, Uygur Türk kültür coğrafyasında çok yaygın kullanılan insan isimlerindedir.¹⁹ Nahcivan Türk kültür coğrafyasından derlenmiş bir rivayete göre Nuh Tufanı'ndan hılas Olup/kurtulup kuruya/karaya çıkılması esnasında, Nuh'un Yasef'ten olan nevesi/torunu Türk gemiye bir gurdun/kurdun yaklaştığını/yaklaştığını görür ve orada hayatın olduğunu anlar ve sevinir. Türk, Boz Kurdu güdür/takip edip onun gemideki hayvanların kokusunu alıp yemek için geldiğini düşünür, kurt gemiden suyun derin olmayan kısmını takip ederek ayrılıp karaya çıkar, bir yol bulduğunu anlayan Türk sevinir²⁰. Teyidi yapılamamış olan bu tespit de yazara göre, “kurt ongunun da hilaskar ve mifik obraz olmasını özünde aksettirir.”²¹

Kurda canavar da denilebilmesine rağmen onun yabaniliğinde de bir asaletin saklılığına inanılır. Rodop bölgesi Tatar Türklerinde **Kaşgırcı** dolaştırılır. İçi doldurulmuş Kaşgır/Kurt postu oluşturan alaylarla nağmeler okunarak kapı kapı gezdirilip, dolaşılan kapılardan bahşişler alınır. Bu uygulama, biraz yağmur alaylarını andırır. **Kaşgır**'a sopalarla vurulur gibi yapılır ve yaptıkları fenalıklar dile getirilir. Bu gelenek yaşatılırken;

“Kaşgırcı keldi kapığa, burnunu dayadı yapığa
Berin şunun bahşışını, ketsin başka dayığa
Haydi, gaçın qızganlar, sizge de yarçıq tayar! Paaaaa!
Ala dağda buldum izini, gevede çığardım eki gözünü
Seni gidi kızıl közlü, seni gidi kâfir nankör! Paaaaa!”

gibi nameler okunur.”²²

Sözlü kültür türlerinden seçilmiş bazı örnekler aralarında çelişki varmış gibi görünse de, kurdun zekice, planlı, sabırlı, zamanlı, kararlı, temkinli, hazırlıklı olmağı simgelediğini gösterir. “Kurt puslu/Dumanlı havayı sever”, “Kurt kocasa da avını

¹⁹Yaşar Kalafat, *Türk Halk Tefekküründe Kurt 2*, Berikan, Ankara, 2009, s. 38–55.

²⁰ Esger Qedimov, “Şumerlerin ‘Bilqamış’, Destanı ve Azerbaycan Türklerinin Folkloru (Ders Vesaiiiti), Bakı, 2011, s. 49.

²¹ Esger Qedimov, a.g.e.

²² Emel Alev, “Ayvan Aleminde Gaşgır”, *Kalgay*, S. 66, Ekim-Kasım-Aralık 2012, s. 27.

avlar”, “Hırsızların piri kurttur”, “Kurt, kendi işimi kendim gördüğüm için boynun kalındır, demiş”, “Kurt olmasa çoban seçilmez”, “Sürüden ayrılanı kurt kapar”, “Kurtla koyun, kılıçla oyun olmaz”, “Kurt ölür unutulur fakat kurtluğu unutulmaz”, “Kurtla görüşürsen köpeğini yanından ayırma”, “Kurdun kurda zararı dokunmaz”, “Kurdu kurt ile kuşu kuş ile avlarlar”, “Kurtla ortak olan tilkinin hissesi, ya tırnaktır ya bağırsak”²³

Türk sözlü kültüründe kurtla ilgili tespitler başlı başına bir alandır.²⁴ “Kurdun eniği kurt olur, kurttan köpek olmaz”. “Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olur”. “Kurdun kocasına koyun güttürürler, adamın kocasına çocuk baktırırlar”. “Kuzuya giden kurdu görür”. “Kurttan korkan çoban olmaz”. “Ölmüş eşek kurttan korkmaz”. “Kurt kulağından tutulmaz”. “Gönülsüz it, sürüye getirir kurt”. “Çoban eksik koyunların hesabını kurda yükler.” Atasözleri farklı kelimelerle de anlatılmış olsalar, Kıbrıs Türk sözlü kültüründe düşünce şekli olarak karşılıkları bulunan sözledir.²⁵

Kurtla ilgili halk sağaltmacılığındaki bilgiler diğer hayvanlarla ilgili olanlarla kıyaslanmayacak kadar çoktur. Bu inanç içerikli uygulamalar hem halk tababetinin insanlar için olan kesimi için ve hem de hayvanlar için halk baytarlığı/veterinerliği için geçerlidir.²⁶ Bu konuda yapılmış bir kısım yeni tespitleri de karşılaştırarak irdelemek konuya açıklık getirebilir. Aksamaları ile diğer canlılara şifa verdiği inanan bir varlık hayırlı bir varlıktır. Onun ismi ile ulu zatların anılması doğal karşılanmalı.

Anadolu büyülerinde kurt kanı kullanılır. Hakkâri Türkmenlerinde ve anadili Kürtçe olan Türklerde, **Bağlı Damat**’ın bağının çözülmesi için çiftlerin birleşmeleri kurt postu üzerinde yapılır. Toros Türkmenlerinde **kurt kanı** bağlı erkeğin ve eşinin cinsel organına sürülür. Gaziantep-Nizip ve Bilecik’te bağlı çiftlerin bağının çözülmesi için **Kurt Baba Tepesi**’ne çıkılır ve orada bir gece kalınır.²⁷

Koyunları sürekli bırakan/düşük yapan çobanlar koyun ağılına **kurt ölüsü** gömerek bu hastalığın önünün alınacağına inanırlar. Keza kurdun ciğeri kurutulup koyunlara yedirilerek kelebek hastalığının tedavisinde kullanılır.²⁸ Bu tespitten hareketle Kurt Ongunun halk inançlarında tabu olma özelliğini sürdürdüğünü söyleyebiliriz.

Bir diğer tespite göre, kurt eskiden peygamber Efendimizin çoban köpeği imiş. Bir gün kuzulardan birisini yiyince, “artık rızkını dağlarda ara” diyerek, Hz. Muhammed (s.a.v.) onu dağa götürüp azıtmışlar.²⁹ Kurdun Hz. Ali’nin (r.a.) köpeği olduğu şeklinde

²³ Burhanettin Baykurt, *Ankara Akıncı Ovası Tarihi ve Kültürü*, Ankara, 2003, s. 166.

²⁴ Yaşar Kalafat, “Sözlü Edebiyatımızda Bursa Yöresi Örnekleri ile Kurt I”, *Bursa II. Halk Kültürü Sempozyumu*, Cilt II, Bursa, 2005, s. 415–423.

²⁵ Burhanettin Baykurt, *a. g. e.*, s. 167.

²⁶ Yaşar Kalafat, “Kurt ile İlgili Türkeçarelerde/Halk Tababetinde İnanç ve Uygulamalar”, *1. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi, 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı, Uludağ Üniversitesi Deontoloji ve Tıp Tarihi*, (20–24 Mayıs 2008) C.I-II, s. 1532–1538.

²⁷ Uğuroğlu Barlas, *Anadolu Düşünlerinde Büyüsel İnanmalar*, Halk Eğitim Yayınları, Karabük, 1974. s. 53,87,95.

²⁸ Burhanettin Baykurt, *a. g. e.*, s. 167.

²⁹ Burhanettin Baykurt, *a. g. e.*, s. 167.

anlatılar da vardır.³⁰ Anlatılardaki bu manevi itibar kaç hayvana nasip olmuştur. Öyle olunca da Kurt ismi ulu zatlara bir şekilde isim olması doğaldır.

Halk tefekküründe kurdun yerini belirleme adına onunla ilgili özlü sözlerden hareketle bazı irdelemeler yapılabilir. Özlü sözler, onun simgesel kullanımına açıklık getirebilirler. Kurt rızkını aramak için bir gecede 7 dağ gezermiş”, “Kurt yavruladığı mevkiinin hayvanlarına zarar vermez”, “Kurdun intikamı yavrularına zarar verilmesi halinde çok çetin olurmuş.” “Hangi dağın Kurdu öldü” mitolojik bulgu arama adına, gibi sözler üzerinde durulabilir. Her dağın bir kurdu olduğu, o kurdun o dağdan sorumlu ve o dağın yetkilisi olduğu ve çevre halkının adeta ongunu olduğu, orman yangını gibi hallerde dağı en son o kurdun terk ettiği gibi inançlar vardır.³¹ Bu inançla bir kurdun gecede 7 dağ dolaşması ve “Kurt köyünü değiştirir huyunu değiştirmez” sözü arasındaki anlam-uyum bağlantısı aranabilir. Bir yere giderken kurt görmenin uğur sayılmasının yanı sıra kurt izine basmanın ise sakıncalı oluşu arasındaki bağlantı da irdelenebilir. At izine basmak uğur alametidir. Buradan hareketle izi takip edilen kurt anlayışı ile tekin olmayan kurt anlayışı tabu anlayışı kapsamında düşünülebilir. Kurdun izi, izlenilerek selamete çıkıldığı inancının varlığı bilinmektedir.³² Ayrıca; Kurt köpekten burnunu o da kurttan gözünü, Kurt köpekten belini, oda kurttan boynunu istemiş, şeklinde inançlar vardır. Köpek kurdun gelişini kokusundan o da köpeğin iyisini havlayışından anlarmış. Kurt dişinin zehirli olduğuna dair inançlar bize Güney Azerbaycan’daki **Kurt Baba/Kuduz Ocağını** hatırlattı. Kurt ısırıldığı insan ve hayvanı kudurturken, kuduran canlının şifası da Kurt Baba kutsal mekânında idi.

Sözlü kültürün diğer türlerinde de Kıbrıs ve Anadolu Türklerinde doğal bir aynılık vardır. Kurt insan ismi Türk kültür coğrafyasının her kesiminde gözlenebilirken³³ bu adlandırma bilinen ilk döneme kadar uzanabiliyordu. Kurt adı Azerbaycan Cem Cemaati’nden **Çamur Han**’ın oğlu **Kurt Han**’da görülebilirken³⁴ Sarıkamış’ın şirin nahiyesi **Karakurt**, Şehit Halil Karakurt’a da soyadı olmuştur.³⁵ Kıbrıs Kurt Baba Türbesi’nin önünden geçen sokak, Kurt Baba Sokağı ve köşe de **Kurt Baba Köşesi**’dir.³⁶

³⁰ Yaşar Kalafat, “Osmanlı’dan Günümüze Sivas Alevilerinde ‘Kurt’ Kültü”, *Osmanlı Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri* (21–25 Mayıs 2007), Sivas Valiliği II Kültür Müdürlüğü, Sivas 2007, s.67–77.

³¹ Yaşar Kalafat, “Yaşayan Eski Türk İnançları İtibariyle Türk Mitolojisi ve Prof. Dr. Bahaeddin Ögel”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 8. 2009.

³² Ergin Ayan, “Tarihi Kaynaklar Işığında Börte Çine ve Alan Kuva Efsaneleri 1”, *Orkun Dergisi*, S. 85, Mart 2005, s. 34–36.

³³ Yaşar Kalafat, “Dedem Korkut Kültür Elllerinde Adlanma”, *Prof Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*, Ak Çağ, Ankara 2008, s.520–541.

³⁴ Hasen Mahmut oğlu Bayati, *Cami-Cem Ayin*, Bakı, 2011, s. 32.

³⁵ Gürsoy Solmaz, “Cumhuriyetin 1. Yıl Kutlamalarına Giderken Şehit Edilen Halil Karakurt Bey”, *Serhat Kültür*, Ekim 2003, s. 17.

³⁶ Kaynak kişi: Harid Fedai, Araştırmacı, Yazar, Edebiyatçı.

Sonuç

Kıbrıs'ta yatmakta olan Kurt Baba, esas ismi itibariyle Kutup Baba'dır. Baba ve Dede ön eki, Türk kültürlü halkların inanç kültüründe derin ve geniş bir yer tutar. Kutup Baba etrafında oluşan halk inanmaları Türk kültür coğrafyasının ortak inançlarındandır. Bu tespiti mitolojik verilerden de onaylatarak yaşayan halk inançlarıyla örnekleyebiliyoruz.

KAYNAKLAR

- Ali Murat Aktemur, "Çıldır Kaleleri", www.yasarkalafat.info
- Emel Alev, "Ayvan Âleminde Gaşgır", **Kalgay**, S. 66, Ekim-Kasım-Aralık 2012
- Mustafa Haşım Altan, "Kültür Mirası Eserlerimiz ve Beklentilerimiz", **Birlik Gazetesi**, 30 Kasım 1988 zikreden
- Ergin Ayan, "Tarihi Kaynaklar Işığında Börte Çine ve Alan Kuva Efsaneleri 1", **Orkun Dergisi**, S. 85, Mart 2005, s. 34–36.
- Tuncer Bağışkan, **Kıbrıs'ta Osmanlı Türk Eserleri**, 2005, s. 294–295.
- Hasen Mahmut oğlu Bayati, **Cami-Cem Ayin**, Bakı, 2011,
- Mehmet Bayraktar, **Bilinmeyen Bir Türk Ulusu Kayaniler**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 2012, s. 130
- Bülent Bayram "Oğuz Epik Anlatıları ve Çuvaş Alp Hikâyelerinde Kutsal Kurt ve Tepegöz", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Yaz, 2006.
- Burhanettin Baykurt, **Ankara Akıncı Ovası Tarihi ve Kültürü**, Ankara, 2003, s. 166.
- Uğuroğul Barlas, **Anadolu Düğünlerinde Büyüsel inanmalar**, Halk Eğitim Yayınları, Karabük, 1974.
- Mehmet Çeribaş, "Kırgız Türklerinin Destancılık Geleneği ve Er Soltanay Destanı", **Türk Edebiyat Araştırmaları**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Ankara, 2011
- Mahmut İslamoğlu, Kıbrıs Türk Kültür ve Sanatı, Araştırma-İnceleme Yazıları Tebliğler, s. 148, zikreden Tuncer Bağışkan, **Kıbrıs'ta Osmanlı Türk Eserleri**, 2005, s. 294–295.
- İbrahim Kafesoğlu, **Eski Türk Dini**, Ankara, 1980.

Yaşar Kalafat, "Bulgaristan'da Türk Halk Folkloru Sempozyumu ve Bulgaristan Gezi Notları", **Prof.Dr. Haluk Karamağaralı Armağanı**, Ankara 2002 s. 153–184.

Yaşar Kalafat, "Yozgat Örnekleri İle Anadolu İnanç Coğrafyasında Kurt-Kudret Helvası", **Bozok**, S.8–9, Mayıs 2011, s. 8–13.

Yaşar Kalafat, **Türk Halk İrfanında Kurt**, Berikan, Ankara, 2008, s. 113–129.

Yaşar Kalafat, "Sözlü Edebiyatımızda Bursa Yöresi Örnekleri İle Kurt I", **Bursa II. Halk Kültürü Sempozyumu**, Cilt II, Bursa, 2005, s. 415–423.

Yaşar Kalafat, "Kurt İle İlgili Türkeçarelerde/Halk Tababetinde İnanç ve Uygulamalar", 1. Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi, 10. Ulusal Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı, Uludağ Üniversitesi Deontoloji ve Tıp Tarihi, (20–24 Mayıs 2008) C.I-II, s. 1532–1538.

Yaşar Kalafat, "Osmanlı'dan Günümüze Sivas Alevilerinde 'Kurt' Kültü", **Osmanlı Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri** (21–25 Mayıs 2007), Sivas Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Sivas 2007, s.67–77.

Yaşar Kalafat, "Dedem Korkut Kültür Elleri Adlanma", **Prof Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı**, Ak Çağ, Ankara 2008, s.520–541.

Yaşar Kalafat, "Yaşayan Eski Türk İnançları İtibariyle Türk Mitolojisi ve Prof.Dr. Bahaeddin Ögel", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 8. 2009.

Osman Mert, "Kars Dokumaları Üzerinde yer alan Kültürel ve Epiğrafik Ögeler", Uluslararası Kaşgar'dan Endülüs'e Türk İslam Şehirleri Sempozyumları, Gazi Kars Şehrengizi Bildiri Kitabı, 29–31 Ekim 2011 s. 285–302.

Coşkun Mutlu, **Yusuf İle Zileyha (Sen Ettin Aklımı Zail)**, Ankara, 2012 s. 131–136..

Eunkyung Oh; Mamatgul Joreyev, "Alpamış Destanında Baysın Kelimesinden Görünen Kurt Totemi", **Türkiyat Araştırmaları**, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, S. 11, Güz 2011, s. 151–157.

F. Sema Barutcu Özönder, "Türkler Ne zaman Bir Millet idi? **Kök Araştırmalar**, Cilt 1, S. 2, Güz 1999, s.65–

Esger Qedimov, "Şumerlerin 'Bilqamış', Destanı ve Azerbaycan Türklerinin Folkloru (Ders Vesaiiiti), Bakı, 2011, s. 49.

Gürsoy Solmaz, "Cumhuriyetin 1. Yıl Kutlamalarına Giderken Şehit Edilen Halil Karakurt Bey, **Serhat Kültür**, Ekim 2003, s. 17.

İsmail Uçaklı, **Orta Anadolu Halk Kültürü**, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara, 2003, s. 99.

Kaynak kişi: Harid Fedai, Araştırmacı, Yazar, Edebiyatçı.